

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzinin
7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək
Azərbaycan Respublikası Milli Məclis seçkilərində
Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsinə dair

ARALIQ HESABATI
(8 sentyabr – 14 oktyabr 2010-cu il)

I. XÜLASƏ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafına çalışan müstəqil və tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır. SMDT hesab edir ki, Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi ölkədə demokratik ənənələrin inkişafına, vətəndaşların rifahının yüksəlməsinə və insan hüquqlarının müdafiəsinə töhfə verəcək.

SMDT Azərbaycan Respublikasında 7 noyabr 2010-ci ildə keçiriləcək parlament seçkilərinin uzunmüddətli müşahidəsinin birinci mərhələsini – namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatını (8 sentyabr – 14 oktyabr 2010-cu il) həyata keçirib. Bu mərhələdə SMDT 80 seçki dairəsində və milli səviyyədə seçkiqabağı siyasi mühit, seçki komissiyalarının fəaliyyəti, namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesini müşahidə edib. Müşahidə üzrə məlumatlar həmçinin zərurət yarandıqda seçki komissiyalarının üzvlərindən, seçicilərdən, namizədlərdən və ya onların nümayəndələrindən alınaraq üçüncü şəxslərlə dəqiqləşdirilib.

SMDT hesab edir ki, 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkiləri dəyərləndirilərkən, seçki prosesinin bütün mərhələləri – seçki qabağı siyasi mühit, qanunvericiliyin vəziyyəti, seçkidə sərbəst iştirak imkanları, səsvermə və səslərin hesablanması üzrə ayrıca qiymətləndirmə aparılmalı və bu zaman Azərbaycan Respublikasının azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə dair milli qanunvericiliyinə və beynəlxalq öhdəliklərinə istinad olunmalıdır.

SMDT təəsüflə qeyd edir ki, ölkədə parlament seçkiləri qabağı siyasi mühit, habelə söz və mətbuat azadlığı, sərbəst toplaşmaq azadlığı, siyasi fəaliyyət imkanları ilə bağlı problemlər azad və demokratik qaydada seçkilərin keçirilməsi üçün normal şəraiti təmin etmir.

SMDT hesab edir ki, Seçki Məcəlləsinə son 2 ildə edilmiş əlavə və dəyişikliklər ölkədə seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsinə imkanlar yaratmayıb. Əksinə namizədlərin qeydiyyatı üçün alternativ variant kimi nəzərdə tutulan qeydiyyat depozitinin (seçki girovu) 2 iyun 2008-ci ildə Seçki Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər nəticəsində ləğvi 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində Dairə Seçki Komissiyalarının namizədlərin qeydiyyatından imtinası ilə bağlı qanunsuz qərarlar verməsinə rəvac verir.

SMDT narahatlıqla qeyd edir ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilk mərhələsində siyasi fəallıq və seçkilərə ictimai maraq 6 noyabr 2005-ci ildə keçirilmiş parlament seçkiləri ilə müqayisədə xeyli zəifləyib. Eyni zamanda yerli icra hakimiyyətləri seçkilərdə namizəd olmaq istəyən müxtəlif siyasi partiya fəallarına təzyiqlər etməklə, həm seçkilərə kənar müdaxilələr, həm də seçkilərdə namizədlərin sayının az olmasına rəvac veriblər. Parlament seçkiləri ilə bağlı bu cür alternativsizlik şəraiti Azərbaycan

Respublikasında 1995-ci ildən bəri keçirilən parlament seçkiləri arasında ilk dəfə yaşanır və belə bir şərait ölkədə fərqli siyasi qüvvələrin milli televiziyalarda ictimai debatlarının keçirilməməsi ilə nəticələnib.

SMDT hesab edir ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası öz fəaliyyətini texniki cəhətdən qanunauyğun qaydada və müddətdə həyata keçirib. Ancaq namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində Dairə Seçki Komissiyalarının fəaliyyətindəki pozuntularla bağlı əksər şikayətlərə MSK-nın münasibəti əsaslandırılmış və obyektiv qaydada olmayıb.

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsi - namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi üzrə SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, bu mərhələdə baş vermiş qanun pozuntuları bu prosesin qanuniliyini şübhə altına alır, bununla da parlament seçkilərinin hazırkı mərhələsi azad, ədalətli və demokratik hesab edilə bilməz.

SMDT ümid edir ki, 7 noyabr 2010-cu ildə azad və ədalətli parlament seçkilərinin keçirilməsi naminə dövlət orqanları, seçki komissiyaları, qeydiyyata alınmış namizədlər, seçkidə iştirak edən siyasi partiyalar, ictimai təşkilatlar və Kütləvi İnformasiya Vasitələri seçkilərin növbəti mərhələlərində (seçkiqabağı təbliğat və seçki günü) azad seçki mühitinin yaradılması, sərbəst toplaşmaq, söz və mətbuat azadlığının təmin olunması, habelə seçki prosesinə qanunsuz müdaxilələrin baş verməməsi və seçkiqabağı ictimai müzakirələr ilə bağlı birgə səylər nümayiş etdirəcəklər.

II. GİRİŞ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi, seçki sistemi, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafı yönündə çalışan tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır.

SMDT-ni qeydiyyatı ləğv edilmiş Seçki Monitorinq Mərkəzinin (SMM) təsisçiləri və üzvləri 1 dekabr 2008-ci ildə yenidən təsis ediblər. Qeyd edək ki, 14 may 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin qanunsuz iddiası əsasında Xətai rayon məhkəməsi SMM-in qeydiyyatını ləğv edib. SMM təsisçiləri məhkəmənin həmin qərarına etiraz edərək, Apellyasiya Məhkəməsinə və daha sonra Ali Məhkəməyə şikayət ediblər. Ancaq yerli məhkəmələrdə SMM təsisçilərinin şikayəti təmin olunmadığı üçün 2009-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət edilib.

Qeyd edək ki, 2001-2010-cı illərdə SMDT (keçmiş SMM) aşağıdakı istiqamətlər üzrə fəaliyyət göstərmişdir:

- Seçkilərin Uzunmüddətli və Qısamüddətli müşahidəsi
- Seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi üzrə hüquqi təşəbbüslər
- Seçici fəallığının artırılması üzrə tədbirlərin təşkili
- Dövlət idarəetməsində vətəndaş iştirakına yardım
- Seçicilərin maarifləndirilməsi
- Seçkili hakimiyyət orqanları (bələdiyyələr və parlament) ilə vətəndaşların əlaqələrinin gücləndirilməsi tədbirləri
- Parlamentin və deputatların fəaliyyətinin monitorinqi
- Parlamentarizm ənənələrinin inkişafı

SMDT nümayəndələri (habelə keçmiş SMM) Azərbaycan Respublikasında keçirilən 11 seçkini (əlavə və təkrar parlament seçkiləri, referendum, parlament, prezident və bələdiyyə seçkilərini) müşahidə ediblər. Bu seçkilər dövründə 9500 nəfərdən artıq könüllü müşahidəçiyə 480 dəfə təlim keçirilib və onların seçki komissiyalarında akkreditə olunmaları üçün hüquqi-texniki yardım göstərilib.

2006-2009-cü illərdə SMDT (keçmiş SMM) vətəndaş – dövlət münasibətlərinin gücləndirilməsi, yerli və milli səviyyəli problemlərlə bağlı seçici istəklərinin öyrənilməsi və seçici-parlament əlaqələrinin qurulması istiqamətində müxtəlif seçki dairələrində tədbirlər həyata keçirib. Bu tədbirlər çərçivəsində parlament (Milli Məclis) üzvlərinin fəaliyyətinin monitorinqi aparılıb, seçki dairələri ərazisində seçicilərin

onları təmsil edən deputatların fəaliyyətinə münasibəti öyrənilib və parlamentin sessiyalarının iclasları müşahidə edilib.

SMDT ATƏT-ə üzv 17 ölkədən 22 QHT-ni birləşdirən Seçkilərin Monitorinqi Təşkilatlarının Avropa Şəbəkəsinin (ENEMO) üzvüdür. İndiyədək SMDT-nin 360 nəfərdən artıq üzvü ENEMO-nun təşkilatçılığı ilə Beynəlxalq Seçki Müşahidə Missiyalarında iştirak edib. SMDT üzvləri ENEMO və ATƏT/DTIHB-nin Beynəlxalq Müşahidə Missiyaları çərçivəsində Albaniya, Belarus, Norveç, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Gürcüstan, Türkiyə, Əfqanıstan, Kosovo, Moldova və Ukraynada keçirilən seçkiləri müşahidə ediblər.

SMDT Azərbaycan Respublikasının 11 bölgəsində - Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Cəlilabad, Göyçay, Sabirabad, Beyləqan, Xaçmaz və Naxçıvan şəhərlərində yerli vətəndaş qrupları, habelə ölkədə fəaliyyət göstərən müstəqil Kütləvi İnformasiya Vasitələri, QHT-lər, ABŞ Milli Demokratiya İnstitutu, ATƏT-in Bakı ofisi ilə əməkdaşlıq edir.

SMDT-nin 2010-cu ildə proqramları ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAİD), ABŞ Milli Demokratiya İnstitutu (MDİ), ABŞ Demokratiyanı Milli Himayə Fondu (NED), ATƏT-in Bakı ofisi, German Marşal Fondu və Böyük Britaniya hökumətinin maddi-texniki dəstəyi ilə həyata keçirilir.

III. SEÇKİQABAĞI HÜQUQİ-SİYASİ MÜHİT

1) Hüquqi çərçivə

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri sonuncu parlament seçkiləri ilə (6 noyabr 2005-ci il) müqayisədə daha fərqli hüquqi qaydalar əsasında keçirilməli oldu. Belə ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində Seçki Məcəlləsinə bir sıra qaydalarla bağlı ciddi məhdudiyətlər yaradan əlavə və dəyişikliklər edilib. 2 iyun 2008-ci ildə Milli Məclisdə Seçki Məcəlləsinə bəzi əlavə və dəyişikliklər barədə qanun layihəsi ictimai müzakirələr aparılmadan, habelə yerli və beynəlxalq təşkilatların dəstəyini almadan qəbul edilib. Adıçəkilən qanun layihəsində bəzi texniki xarakterli qaydalarla yanaşı, seçki müddətinin 120 gündən 75 günədək azaldılması, namizədlərin qeydiyyatı üçün alternativ variant kimi nəzərdə tutulan qeydiyyat depozitinin (seçki girovu) ləğvi nəzərdə tutulurdu.

18 iyun 2010-cu ildə isə Milli Məclis Yeni Azərbaycan Partiyasını (YAP) təmsil edən deputatların təşəbbüsü ilə “Seçki Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklər haqqında” qanun layihəsini qəbul edib. Bu layihəyə əsasən seçki müddəti bu dəfə 75 gündən 60 günədək azaldıldı, həmçinin qeydə alınmış namizədlərin təbliğat aparması üçün dövlət büdcəsindən maliyyə ayrılması qaydası ləğv edildi. Qeyd edək ki, yuxarıda sözügedən qanun layihələrinin heç biri Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının rəyi öyrənilmədən, o cümlədən ictimai müzakirələr keçirilmədən qəbul edilib.

Ümumiyyətlə, yuxarıda adıçəkilən hər iki qanun layihəsinin qəbul edilməsi nəticəsində namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı qaydaları çətinləşdi, seçkiqabağı təşviqat imkanları məhdudlaşdı.

6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərinin nəticələri və seçki dövründə qeydə alınmış pozuntularla bağlı 40 nəfərə yaxın deputatlığa namizəd Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə (AİHM) şikayət göndərib. Bu günə qədər məhkəmə aşığıdakı 3 şikayət üzrə qərar qəbul edib:

a) Şikayətçi Mirəziz Seyidzadə məhkəməyə azad seçki hüququnun pozulmasından şikayət edib. Belə ki, şikayətçi din xadimi olduğu üçün 2005-ci ilin parlament seçkilərində namizədliyi qeydə alınmayıb. 3 dekabr 2009-cu ildə qəbul edilən qərarla AİHM hesab edib ki, Seyidzadənin parlament seçkilərində iştirakına qadağa qoyulması üçün heç bir əsas olmayıb, çünki o, seçkilərdə iştirakla bağlı tutduğu bütün vəzifələrdən istefa verib.

b) 93 sayılı Bərdə şəhər seçki dairəsindən namizədliyini irəli sürən “Azadlıq” blokunun namizədi Nemət Əliyevin işi üzrə 6 aprel 2010-cu ildə məhkəmə qərarı açıqlanıb. Məhkəmə Əliyevin iddiası əsasında SMDT seçki sisteminin inkişafı və demokratik dəyərlərin müdafiəsi yönündə çalışan milli qeyri-hökumət təşkilatıdır

Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsi ilə təminat verilən seçki hüququnun pozulduğunu və dövlətin ərizəçiyə mənəvi ziyana görə 7.500 avro məbləğində kompensasiya ödənilməsinə qərara alıb.

c) 42 sayılı Sumqayıt ikinci seçki dairəsindən “Azadlıq” blokunun namizədi olmuş Flora Kərimovanın 30 sentyabr 2010-cu ildə məhkəmə tərəfindən qərarı açıqlanıb. Qərarla deyilir ki, seçki rəsmilərinin səbəbini izah etmədən nəticələri ləğv etmələri Kərimovanı parlamentə seçilmək hüququndan məhrum edib və Konvensiyanın 41-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə qərara alıb ki, Azərbaycan hökuməti Kərimovaya 50.000 avro maddi təminat, 7.500 avro mənəvi təminat və məhkəmə xərclərinə görə əlavə 1.600 avro pul (ümumilikdə 59.100 avro) ödəməlidir. Xatırladaq ki, 2005-ci il parlament seçkilərindən sonra Mərkəzi Seçki Komissiyası Kərimovanın namizəd olduğu 42 sayılı Sumqayıt ikinci seçki dairəsinin nəticələrini etibarsız hesab edərək ləğv edib.

Qeyd edək ki, hazırda Avropa Məhkəməsinin icraatında Azərbaycanda 2005-ci ildə keçirilmiş parlament seçkiləri ilə bağlı artıq kommunikasiya mərhələsi başa çatmış 20-ə yaxın iş var. SMDT hesab edir ki, əgər bu şikayətlərin hamısı təmin edilərsə və ərizəçilərin hüquqlarının pozulduğu təsdiqlənərsə, həmin qərarların Azərbaycan seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinə təsiri ola bilər.

2) Siyasi mühit

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri ərəfəsində əvvəllər keçirilmiş seçkilərdən (15 oktyabr 2003-cü prezident və 6 noyabr 2005-ci il parlament) sonra insan hüquq və azadlıqları sahəsində yaranmış böhran aradan qalxmayıb. Qeyd edək ki, 6 noyabr 2005-ci ildən sonra keçirilən seçkilərdə (15 oktyabr 2008-ci il prezident və 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə) müxalif siyasi qüvvələrin iştirakı zəif olub. Müxalif partiyalar, o cümlədən son 7 ildə keçirilən bütün seçkilərdə hakimiyyətə müxalif tərəf olmuş siyasi qüvvələr 15 oktyabr 2008-ci il prezident seçkilərini boykot etmiş, nəticədə seçkilər siyasi alternativsizlik mühitində baş tutmuşdur.

26 noyabr 2005-ci ildə “Azadlıq” seçki blokunun Bakı şəhərində keçirdiyi dinc etiraz aksiyasından sonra ötən 5 ilə yaxın müddətdə şəhərin mərkəzində dinc etiraz aksiyalarına imkan verilməyib. Məsələn, Müsavat, AXCP və Demokratiya Uğrunda İttifaqın üzvləri 2010-cu il ərzində 9 dəfə piket və mitinq keçirməyə cəhd ediblər. Amma bu aksiyalara Bakı Şəhər İcra hakimiyyəti icazə verməyib və aksiyaları polislər dağıdaraq, iştirakçıları saxlayıblar.

3) İnsan hüquqları və vətəndaş cəmiyyətinin vəziyyəti

SMDT seçkilər ərəfəsi və seçkilər dövründə ölkədə vətəndaşların sərbəst və dinc toplaşmaq azadlığının qorunması, söz və mətbuat azadlığına təminat yönündə müsbət dəyişikliklər qeydə almayıb, əksinə ölkədə əsas siyasi azadlıqların ciddi şəkildə məhdudlaşdırılması halları müşahidə olunub.

Parlament seçkiləri ərəfəsində həbsdə olan bloqçular – Adnan Hacıadə və Emin Abdullayev, “Gündəlik Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Eynulla Fətullayev, o cümlədən digər siyasi məhbusların azad olunması yönündə hakimiyyət hər hansı tədbirlər həyata keçirməyib. Əksinə, 22 aprel 2010-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi həbsdə olan jurnalist Eynulla Fətullayevin işi ilə bağlı Azərbaycana qarşı qərarı yerinə yetirilməyib. Qeyd edək ki, həmin qərara görə Fətullayev **dərhal azadlığa buraxılmalı** və Azərbaycan dövləti ona **25 min avro** məbləğində təminat ödəməlidir¹.

Parlament seçkiləri elan olunmamışdan öncə “SalamNews” agentliyinin müxbiri Zülfüqar Xeyirxəbər, “Xural” qəzetinin baş redaktoru Əvəz Zeynallı, “Yeni Müsavat” qəzetinin əməkdaşı Leyla İlqar və Elmin Bədəlov, RATİ-nin əməkdaşı Mehman Hüseynov, ANS və ATV telekanallarının çəkiliş qrupları, “Milli yol” qəzetinin və “Poliqon” informasiya agentliyinin (pia.az) redaktoru Anar Gəraylı və digər jurnalistlər peşə fəaliyyətini yerinə yetirərkən fiziki təzyiqlərə məruz qalıblar².

¹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?sessionId=52217787&skin=hudoc-en&action=html&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=81803&highlight=>

² http://www.irfs.az/component/option.com_remository/Itemid_32/func.startdown/id_32/lang.az/

Parlament seçkiləri ərəfəsində vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu ilə məşğul olan tərəfsiz QHT-lər – Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi, “İnsan Haqları – 2003” İctimai Birliyi, Televiziya və Alternativ Media İnkişaf Mərkəzi, “Bələdiyyələrin İnkişafına Yardım” İctimai Birliyi, Demokratik İslahatlar Uğrunda Cəmiyyət, Hüquq Təşəbbüsləri Mərkəzi, Media Monitorinqi İnstitutu və digər qeyri-hökumət təşkilatları dövlət qeydiyyatı üçün Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etsələr də, onların sənədləri əsassız səbəblərlə geri qaytarılıb. Qeyri-rəsmi araşdırmalara görə hazırda ölkədə 3500-dən artıq QHT mövcuddur. Onların 2500-ə yaxın QHT qeydiyyatdan keçib, 1000-dən çox QHT isə dövlət qeydiyyatına alınmır.

IV. NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI

6 noyabr 2005-ci ildə keçirilmiş parlament seçkilərindən fərqli olaraq hazırkı parlament seçkilərinin ilkin mərhələsi - namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi ciddi qanun pozuntuları ilə müşayiət olunub.

SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, qanun pozuntuları əsasən YAP istisna olmaqla digər siyasi partiyalar və seçki blokları adından namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərə qarşı baş verib. 2005-ci il parlament seçkiləri ilə müqayisədə namizədlərin qeydiyyatı prosesində coxsaylı təzyiqlər qeydə alınıb. Məsələn, 2005-ci ildə keçirilmiş seçkilərdə qeydə alınan namizədlərin qeydiyyatı daha çox seçkinin sonrakı mərhələsində məhkəmələrdə ləğv edilirdisə, hazırkı seçkilərdə DSK-lar namizədliyini irəli sürən şəxsləri müxtəlif bəhanələrlə qeydiyyata almaqdan imtina ediblər.

SMDT-nin apardığı müşahidələr göstərir ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsində bir çox seçki dairələrində DSK-lar siyasi alternativsizlik mühitinin yaradılmasına səy göstərərək, bununla da YAP-ın dəstəklədiyi namizədlərlə müqayisədə digər namizədlərə münasibətdə siyasi ayrı-seçkilik nümayiş etdiriblər. Bununla bağlı SMDT-nin apardığı araşdırmalar göstərir ki, hazırda ölkə üzrə təxminən 25 seçki dairəsində süni alternativsizlik mühiti yaradılıb (1 sayılı Əlavə).

1) Namizədliyin irəli sürülməsi və qeydiyyatı üzrə hüquqi təminat

Seçki Məcəlləsinin 53.1-ci maddəsinə əsasən namizəd öz təşəbbüsü və ya aktiv seçki hüququ olan seçicilər tərəfindən irəli sürülə bilər. Namizədin irəli sürülməsini həmçinin siyasi partiya və ya siyasi partiyalar bloku həyata keçirə bilər (Seçki Məcəlləsi maddə 54.1). Müvafiq seçki dairəsi ərazisi üzrə deputatlığa namizəd kimi qeydə alınmaq üçün namizədliyi irəli sürülmüş hər bir vətəndaş müvafiq dairə ərazisindən ən azı 450 seçici imzası toplamalıdır. Bu müddəalarla yanaşı qeydə edək ki, 2 iyun 2008-ci il və 18 iyun 2010-cu ildə Seçki Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər hazırkı parlament seçkilərində deputatlığa namizədlərin qeydiyyatına mənfi təsirlərini göstərib³.

2) Rəsmi məlumat

Hazırkı parlament seçkilərində namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi 8 sentyabr 2010-cu ildə başlayıb və 15 oktyabr 2010-cu ilədək davam edib. MSK-nın yaydığı son məlumata görə, bu mərhələdə 719 namizəd qeydiyyatdan keçib. 332 nəfərin namizədliyi qeydə alınmayıb və 71 nəfər isə öz namizədliklərindən imtina edib. Namizədlərdən 7 nəfəri təşəbbüs qrupu və 364 nəfərin isə namizədliyi özü tərəfindən irəli sürülüb. Digər namizədlər isə aşağıdakı siyasi partiyalar və blokları təmsil edirlər:

- a) YAP-111,
- b) “AXCP-Müsavat” bloku-39,
- c) “İslahat” bloku-31,
- d) “Qarabağ” bloku – 32,
- e) “İnsan naminə” bloku-19,
- f) “Demokratiya” bloku-15,
- g) Klassik Xalq Cəbhəsi Partiyası-30,

³ Bu dəyişiklər hesabatın “Hüquqi çərçivə” bölməsində təsvir edilib
SMDT seçki sisteminin inkişafı və demokratik dəyərlərin müdafiəsi yönündə çalışan milli qeyri-hökumət təşkilatıdır

- h) Milli İstiqlal Partiyası- 21,
- i) Demokratik Azərbaycan Dünyası Partiyası-20,
- j) Ana Vətən Partiyası-7,
- k) Müasir Müsavat -7,
- l) Sosial Demokrat Partiyası-2,
- m) Milli Demokrat Partiyası - 1,
- n) Milli Dövlətçilik Partiyası – 1,
- o) Tərəqqi Partiyası -1;

Xatırladaq ki, 6 noyabr 2005-ci parlament seçkilərində qeydə alınmış deputatlığa namizədlərin sayı 2063 nəfər olmuş, onlardan 661 nəfəri isə siyasi partiyaları təmsil etmişlər. Göründüyü kimi, hazırkı parlament seçkilərində namizədlərin sayı əvvəlki seçkilərlə müqayisədə 3 dəfə azalıb.

3) Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi üzrə müşahidələr

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsi - namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı ilə bağlı ölkə üzrə 58 seçki dairəsində qeydə alaraq, dəqiqləşdirib (2 saylı Əlavə). Digər seçki dairələri üzrə qeydə alınmış pozuntu halları hazırda araşdırma mərhələsindədir.

SMDT müşahidə etdiyi pozuntu hallarını aşağıdakı qaydada qruplaşdırıb:

a) Namizəd olmaq istəyən şəxslərə münasibətdə bərabərliyin pozulması

Seçki Məcəlləsinin 55-ci maddəsində göstərilir ki, namizədliyini irəli sürmək istəyən şəxslərə bərabər şərait yaradılmalıdır. Ancaq bəzi Dairə Seçki Komissiyaları adıçəkilən müddəanın tələblərini gözləməyərək, namizəd olmaq istəyən şəxslərə qarşı ayrı-seçkilik nümayiş etdiriblər. Bu cür pozuntular üzrə SMDT-nin müşahidə etdiyi hallara dair nümunələr:

- 24 sentyabr 2010-cu ildə 96 sayılı Goranboy-Naftalan Dairə Seçki Komissiyası namizədliyi “Qarabağ” seçki bloku tərəfindən irəli sürülən Kamran Əsgərovdan əlavə sənədlər tələb edib. Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulan müvafiq sənədlərdən başqa, namizəddən uşaqlarının doğum haqqında şəhadətnəməsini, ali təhsil müəssisəsinin verdiyi diplomun və şəxsiyyət vəsiqəsinin notarial qaydada təsdiq olunmuş surətləri tələb edilib.
- 21 sentyabr 2010-cu ildə AXCP üzvü Məhəmməd Məcidli 120 sayılı Cəbrayıl-Qubadlı seçki dairəsindən namizədliyini verərkən qanunsuzluqlarla üzləşib. DSK-dan ona bildiriblər ki, bunun üçün partiyadan istefa verməlidir və yalnız istefa haqqında sənədi təqdim etdikdən sonra namizədliyini verə bilər. Ancaq 22 sentyabrda DSK-dan bilirdilər ki, bu şəxslə bağlı anlaşılmaqlıq olub və sənədlər qəbul edilib.
- 120 sayılı Cəbrayıl-Qubadlı seçki dairəsindən namizədliyi irəli sürən Şahverdiyeva Xalisə Nüsrət qızından DSK namizədliyi irəli sürən zamanı namizəddən ali təhsil haqqında sənədin surətini və tərcümeyi hal tələb edib.

Qeyd edək ki, eyni hallar 120 sayılı Cəbrayıl-Qubadlı, 23 sayılı Nəsimi-Səbəyel, 26 sayılı Sabunçu birinci, 50 sayılı Qobustan-Xızı-Sumqayıt seçki dairələrində də baş verib.

b) İnzibati resurslardan sui-istifadə

Seçki Məcəlləsinin 55.2-ci maddəsinə qeyd edilir ki, vəzifə mövqeyindən və ya xidməti mövqedən üstünlük əldə etməklə istifadə olunan hərəkətlər qadağan edilir. Həmçinin Seçki Məcəlləsinin 55.1-ci maddəsində göstərilir ki, dövlət orqanlarının, bələdiyyə qurumlarının, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq hüquqi şəxslərin imza toplanmasında iştirakına yol verilmir. Bu cür pozuntular üzrə SMDT-nin müşahidə etdiyi hallara dair nümunələr:

- 22 sentyabr 2010-cu ildə Beyləqan təhsil şöbəsinin müdiri Sadıqov Tofiq, təhsil şöbəsinin işçisi Mədətov Sahibxan, təhsil şöbəsi həmkarlar ittifaqının sədri Quliyeva Tofiqə, şəhər POÇT-nun müdiri SMDT seçki sisteminin inkişafı və demokratik dəyərlərin müdafiəsi yönündə çalışan milli qeyri-hökumət təşkilatıdır

Məmmədquliyev Elmidar, şəhər mərkəzi xəstəxananın həkimi Paşayev Elburus, maliyyə şöbəsinin işçisi Şəfiyev Emin və başqaları büdcədən maliyyələşən müəsisələrdə, məktəblərdə, xəstəxanada YAP-ın namizədi Ayaz Orucovun xeyrinə imza toplayıblar.

- 25 sentyabr 2010-cu ildə 100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən seçki dairəsi ərazisində Təzəkənd kənd icra nümayəndəsinin köməkçisi Əflatun Əliyev və Zirəddin Musayev əhalidən şəxsiyyət vəsiqələrini yığaraq YAP-ın namizədi Mübariz Qurbanlının xeyrinə imza toplanmasında istifadə ediblər.
- 24 sentyabr 2010-cu ildə Kəpəz rayonu Əli Nəzmi küçəsində yaşayan bir qrup seçicinin şəxsiyyət vəsiqələrini 11 sayılı Mənzil İstismar Sahəsinin (MİS) rəisi İlqar Məmmədov toplayaraq, 39 sayılı Kəpəz birinci seçki dairəsi üzrə YAP-ın namizədi Xanlar Fətievə xeyrinə imza toplamaq üçün istifadə edilib.
- 30 sentyabr 2010-cu ildə Xudat şəhərinin icra başçısı Murad Hacızadə 56 sayılı Xaçmaz kənd seçki dairəsi ərazisində məhəllə ağsaqqalarını yığaraq YAP-ın namizədi İlham Əliyevin təbliğatına başlamaları barədə göstəriş verib. Həmçinin həmin dairə ərazisində imza toplama kampaniyasında iştirak etmələri üçün məktəb direktorlarına göstəriş verilib.
- Samux rayonu Qiyaslı kənd orta məktəbinin direktoru Elşən Abbasov müəllimlərdən şəxsiyyət vəsiqələrini toplayaraq, 102 sayılı Samux-Şəmkir seçki dairəsindən namizəd Valeh Ələsgərovun xeyrinə imza vərəqlərinin doldurulmasında istifadə edib. Bu dairə üzrə adıçəkilən namizədin xeyrinə Samux rayon Mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi İlham Həsənov işçilərdən şəxsiyyət vəsiqələrinin surətini toplatdıraraq, imzatoplama kampaniyasında istifadə edib.
- 22 sentyabr 2010-cu ildə Yardımlı Rayon Gavuran Kənd Ərazi icra nümayəndəsi Qadir Ağayev və Bələdiyyənin sədri İlqar Ağayev 72 sayılı Yardımlı-Masallı seçki dairəsinin ərazisində namizəd Sabir Rüstəmxanlının xeyrinə imza toplayıblar.

c) İmzaların yoxlanılması prosesi üzrə aşkarlığın pozulması

Namizədlərin qeydiyyatına alınması üçün imzaların yoxlanılması prosesində namizədlər, onların səlahiyyətli nümayəndələri, siyasi partiyaların (siyasi blokların) səlahiyyətli nümayəndələri iştirak edə bilər. Namizədlərin bu hüquqları Seçki Məcəlləsinin 59-cü maddəsində öz əksini tapıb. Həmçinin Seçki Məcəlləsinin 59.3-cü maddəsində qeyd edilib ki, müvafiq seçki komissiyaları yuxarıdakı sözdədən tərəflərə imzaların yoxlanması barədə əvvəlcədən məlumat verməlidirlər. Qanunun adıçəkilən maddəsi məcburi xarakter daşısa da, seçki komissiyaları bu şəxslərə bəzi hallarda imzaların yoxlanması barədə əvvəlcədən məlumat verməyiblər. Bu cür pozuntular üzrə SMDT-nin müşahidə etdiyi hallara dair nümunələr:

- 40 sayılı Kəpəz ikinci seçki dairəsindən “İnsan naminə” seçki blokunun vahid namizədi Rəşid Abbasovun imzalarının yoxlanılması zamanı ona əvvəlcədən məlumat verilməyib. 12 oktyabr 2010-cu ildə DSK onun namizədliyinin qeydə alınmasından imtina barədə qərar qəbul edib. DSK öz qərarını bununla əsaslandırıb ki, namizədliyin müdafiəsi üçün təqdim edilən 600 seçici imzasından 235 imza etibarsızdır, bununla da namizədliyin qeydə alınması üçün qanunla zəruri olan 450 imza çatmayıb.
- 39 sayılı Kəpəz birinci seçki dairəsindən deputatlığa namizəd olan Pərviz Həşimlinin dairə seçki komissiyasına bir neçə dəfə imzaların yoxlanılması prosesində iştirakla müraciəti təmin edilməyib. Eyni zamanda DSK 8 oktyabr 2010-cu ildə keçirilən iclasında namizədi və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsini iclasa dəvət etməyib və onun təqdim etdiyi 554 imzalardan 171-ni etibarsız sayaraq, namizədliyini qeydə almayıb.
- 79 sayılı İmişli seçki dairəsindən namidəliyini irəli sürmüş hazırki deputat İltizam Əkbərli dairə seçki komissiyasına iclasında iştirak etmək istədiyini bildirsə də, DSK 12 oktyabrda keçirilmiş iclasına dəvət etməyib və namizədin topladığı 600 imzadan 287-sinin etibarsız olduğu barədə qərar çıxarıb. Bununla da onun namizədliyi qeydə alınmayıb.

• 40 sayılı Kəpəz ikinci seçki dairəsindən namizəd Bəxtiyar Əlizadənin namizədliyi qeydə alınmayıb. DSK qərarında göstərib ki, namizədin təqdim etdiyi imzalardan 150-i etibarsızdır. Qeyd edək ki, namizədin müraciətinə baxmayaraq imzaların yoxlanılması zamanı onun iştirakı təmin edilməyib.

d) Seçki prosesinə kənar müdaxilələr

Seçki Məcəlləsinin 115-ci maddəsinə göstərilir ki, seçki prosesinin bütün mərhələlərində seçkilərin nəticələrinə təsir edəcək, həmçinin vətəndaşların seçmək və ya seçilmək hüququna hər hansı kənar müdaxilələr qadağan edilir. Bu cür pozuntular üzrə SMDT-nin müşahidə etdiyi hallara dair nümunələr:

• 89 sayılı Göyçay-Ağdaş seçki dairəsindən namizəd Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü Rəqibə Rəhimovanın imza vərəqələrini DSK qəbul etməyib. Sonradan Rəqibə Rəhimovanı RİH 1-ci müavini Ramiz İbrahimov 2 oktyabr 2010-cu ildə YAP-in yerli rayon təşkilatının ofisinə çağıraraq namizədlikdən imtina etməsini tələb edib. Ona bağça müdiri vəzifəsi də təklif edilib, ancaq namizəd Rəqibə Rəhimova bu təkliflə razılaşmayıb. Əvəzində 4 oktyabr 2010-cu ildə 89 sayılı DSK-nın sədri Nizam Məhərrəmov imza verən üç nəfərə təzyiq edərək onlardan imzalardan imtina ərizəsi alıb. Namizədin üzv olduğu YAP-ın Xətai təşkilatının sədri Hüseynbala Mirələmov isə Rəhimovaya zəng edərək, tələb edib ki, namizədliyindən imtina etsin, əks təqdirdə partiyadan xaric olunacaq. 8 oktyabr 2010-cu ildə Rəqibə Rəhimovaya YAP- dan xaric olunması barədə teleqram gəlib.

• 79 sayılı İmişli seçki dairəsindən “AXCP-Müsavat” seçki blokunda deputatlığa namizəd İltizam Əkbərlinin namizədliyinin qeydiyyatına alınması prosesinə kənar müdaxilələr olub. Belə ki, İmişli rayon icra başçısının müavini Saleh Səmədovun rəhbərliyi ilə cinayət axtarış bölməsinin əməliyyatçısı Sahib Səmədov və “Araz” MMC icraçı direktoru Mehman Məmmədov müxtəlif təzyiqlər vasitəsi ilə namizəd İltizam Əkbərlinin əleyhinə 61 nəfər seçicidən öz imzalarından imtina haqqında ərizə toplayıblar. 12 oktyabr 2010-cu ildə DSK-nın iclasında namizədə onun əleyhinə 150 nəfər seçicinin imtina ərizəsi verdiyi bildirilib və onun namizədliyi qeydə alınmayıb.

• 8 oktyabr 2010-cu ildə 86 sayılı İsmayıllı seçki dairəsindən namizədliyi “AXCP-Müsavat” bloku tərəfindən irəli sürülən Dünyaxanım Cəhrullayevaya imza atan 90 seçicinin adından imtina ərizəsi hazırlanıb. Namizəd rayonun Qaraqaya kəndindən olan həmin seçicilərlə görüşüb və seçicilər bildirişlər ki, onlar izalarından imtina barədə ərizə verməyiblər. Sonradan məlum olub ki, imtina ərizələri qanunsuz olaraq Rayonun Uşaq Yaradıcılıq Məktəbinin direktoru Qalib Qasimov və YAP-ın İsmayıllı təşkilatının sədri Əzizə Vahabova tərəfindən hazırlanıb.

e) Seçki iştirakçılara qarşı təzyiqlər

Seçki Məcəlləsinin 57-ci göstərilir ki, imza toplama prosesində seçiciləri imzalamağa məcbur etmək, imza atmağa imkan verməmək və ya buna görə onları hər hansı formada mükafatlandırmaq qadağan edilir. SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilərin verdiyi məlumatlara görə, seçki hüquqları pozulan bir çox şəxslər əksər hallarda yerli icra strukturları və polis təzyiqlərindən çəkinərək, MSK-ya şikayət vermək istəməyiblər. Bu cür pozuntular üzrə SMDT-nin müşahidə etdiyi hallara dair nümunələr:

• 94 sayılı Bərdə kənd seçki dairəsindən namizədliyini irəli sürən Elnur Məcidlinin imza toplayan Xəliq Nuriyevə Xəsili kəndində kənd icra nümayəndəsi Şahin Baxışov təzyiq edərək, ona imza toplamağa imkan verməyib.

• 11 oktyabr 2010-cu ildə 72 sayılı Yardımlı-Masallı seçki dairəsindən deputatlığa namizəd Elşad Paşasoyun namizədliyi qeydiyyatına alınmayıb. Namizəd qeydiyyatına alınmaq üçün 590 imza toplayaraq, DSK-ya təqdim edib. Ancaq bundan sonra Yardımlı Rayon İcra hakimiyyətinin nümayəndələri müxtəlif təzyiqlər vasitəsi ilə ona imza vermiş seçicilərə öz imzalarından imtina etmələri barədə ərizələr yazdırıblar. İmzalarından imtina etmək istəməyən bəzi seçicilər isə işlərindən azad ediliblər. Nəticədə 220-dək seçici DSK-ya ərizə yazaraq namizədə verdikləri imzadan imtina ediblər və namizəd qeydiyyatına alınmayıb.

- 4 oktyabr 2010-cu ildə 110 sayılı Zaqatala seçki dairəsi üzrə namizəd Mübariz İsmayılov imza toplayarkən Zaqatala rayonu Suvagil kəndində yerli bələdiyyə və icra hakimiyyəti işçiləri onu hədələyərək ərazini tərk etməsini tələb ediblər. Bundan əlavə imza toplayanları gün ərzində dövlət nömrəsi 62 BD 626 olan Niva markalı avtomobildə olan 45-50 yaşlarında iki nəfər də təqib edib.
- 1 oktyabr 2010-ci ildə 109 sayılı Baləkən seçki dairəsi üzrə Gülarə Muradovaya namizədliyini geri götürməsi üçün rayon icra başçısı Asif Məmmədov və ərazi idarəetmə şöbəsinin müdiri Akif Məmmədov təzyiqlər göstəriblər.
- Yardımlı rayon icra başçısının köməkçisi Mahir Mirzəyevin təzyiqləri nəticəsində 72 sayılı Yardımlı-Masallı seçki dairəsindən müstəqil namizəd Mailxan Əliyev öz namizədliyini geri götürüb. Namizədə bildirişlər ki, əgər namizədliyini geri götürməsən dövlət qulluğunda çalışan qardaşı işindən kənarlaşdırılacaq.
- 8 oktyabr 2010-cu ildə 113 sayılı Şəki şəhər seçki dairəsindən namizədi Sahib Kərimovun səlahiyyətli nümayəndəsi Əli Abdullayev həbs edilərək, polis bölməsinə aparılıb. Şəki Şəhər Stadionununun direktoru İlyas Həsənov isə adıçəkilən namizədə imza verdiyi üçün icra hakimiyyətinə dəvət olunub. İcra başçısının müavini Həsənova bildirib ki, Kərimova imza verdiyi üçün işdən azad olunur. Daha sonra Ə. Abdullayevin ticarət köşku icra hakimiyyətinin təzyiqi ilə bağlanıb.
- 65 sayılı Saatlı-Sabirabad-Kürdəmir seçki dairəsi üzrə namizədliyi özü tərəfindən irəli sürülən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü Umudov Lazım Mirzağa oğlu müxtəlif təzyiqlər edilməsinə baxmayaraq namizədliyini geri götürməyib. Bu təzyiqləri YAP Saatlı rayon sədri Lütvəli Şixəliyev və icraçı katib Musa İsmayılov ediblər. Sonda Kənd icra nümayəndəsi və bələdiyyə sədri 4 polis müşayəti ilə namizədə məxsus olan 15 hektar pay torpağının kənarındakı kanalı dolduraraq bu sahəni otlaq ediblər.
- 80 sayılı İmişli-Beyləqan seçki dairəsi üzrə namizəd Əli Qasımlının namizədliyinin qeydiyyatına alınması üçün imza atan şəxslərə İmişli rayonun Bəhramtəpə qəsəbəsində və Beyləqan rayonun Dünyamalılar kəndində yerli icra nümayəndələri Ramiz Əhmədov və Mürşüd Xudaverdiyev təzyiqlər ediblər. Onlar seçiciləri imzalarından imtina etməyə təhrik ediblər.

V. SEÇKİ KOMİSSİYALARININ FƏALİYYƏTİ

1) MSK-nın yeni tərkibinin formalaşması

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri öncəsi Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) tərkibi tam formalaşdırılıb. Qeyd edək ki, Seçki Məcəlləsinin 24-cü maddəsinə görə MSK-nın tərkibi 18 nəfərdən ibarət olmalıdır. Ancaq 2006-cı ildən fəaliyyət göstərən yeni tərkib 16 üzvlə çalışırdı. MSK-dakı yerlərdən 6 nəfəri hakim YAP-ı, 6 nəfəri bitərəfləri, 4 nəfər isə parlamentdə azlıqda olan partiyaları təmsil edib.

Müsavat deputat qrupu MSK tərkibinin paritet əsaslarla formalaşdırılmadığını əsas gətirərək özünün 2 nümayəndəsini təqdim etməyib. Qeyd edək ki, Vətəndaş Birliyi, Sosial Rifah və Ana Vətən Partiyalarının MSK-dakı nümayəndəsi Rövşən İsmayılov 22 iyunun 2010-cu ildə Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimi təyin olduğu üçün onun tutduğu yer də boş qalmışdı. Ancaq 8 oktyabr 2010-cu ildə Milli Məclisin iclasında Müsavat və Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi partiyalarının nümayəndələrinə 2 yer, digər üçüncü yer isə parlamentdəki bitərəf deputatların nümayəndəsinə verilib.

2) Seçki siyahılarının hazırlanması

Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq seçicilərin daimi siyahısı hər bir seçki məntəqəsi üzrə MSK-nın müəyyənləşdirdiyi formada - hər il mayın 30-dək təsdiq edilir. Eyni zamanda seçkilərin elan olduğu gündən əvvəlki 12 ayın azı 6 ayı ərzində müvafiq seçki məntəqəsinin ərazisində yaşayan vətəndaşlar həmin seçki məntəqəsi üzrə seçicilərin daimi siyahısına daxil edirlər.

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri öncəsi seçici siyahılarında yanlış məlumatların daxil edildiyini, o cümlədən vəfat etmiş və respublikanı tərk etmiş şəxslərin adlarının seçici siyahılarından çıxarılmadığını qeydə alıb.

Müşahidələrlə bağlı bəzi məlumatlar:

- 100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən seçki dairəsi 21 sayılı seçki məntəqəsinin siyahısında qeydiyyatda olan Səfərova Səadət Rəşid qızının adı həmçinin 28 sayılı seçki məntəqəsinin siyahısına daxil edilib.
- Rusiya vətəndaşı olan Atakişiyev Bəhram Nizami oğlunun adı 100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən seçki dairəsinin 21 sayılı seçki məntəqəsində qeydiyyatdadır.
- Rusiya vətəndaşı Muradov Firqət Əmirxan oğlunun adı 100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən seçki dairəsinin 24 sayılı seçki məntəqəsinin seçicilər siyahısında qeydiyyatdadır;
- 89 sayılı Göyçay-Ağdaş seçki dairəsi ərazisində 3 il əvvəl vəfat edən seçicilərin adları hələdə seçici siyahılarında qalmaqdadır. Məsələn, İbarahimova Həyat Babaxan qızı, Məmmədov Niman Süleyman oğlu, Musayeva Zeynəb Mustafa qızı, Bağırov Sabir Rza oğlu, Hacıyev Ağa Məhəmməd oğlu və.s vəfat ediblər.

3) Seçki komissiyalarının namizədlərin imza vərəqələrinin yoxlanılması və qeydiyyatı üzrə fəaliyyəti

7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkilərinin birinci mərhələsində 330 nəfərin namizədin qeydiyyata alınmasından imtina edilib. Dairə seçki komissiyaları qeydiyyatdan imtina ilə bağlı qərarların əksəriyyətində imza vərəqələrində qüsurların olmasını əsas gətirib. Bəzi hallarda işçi qrupunun üzvünün təqdim etdiyi rəydəki rəqəmlərlə dairə seçki komissiyasının yekun rəqəmləri fərqli olub. Eyni zamanda işçi qrupu bir neçə imzanın eyni seçici tərəfindən imzalandığını iddia edərək, xeyli sayda imzaları etibarsız hesab edib. Bunun nəticəsində bəzi namizədlər qeydiyyata alınmayıb. İşçi qrupu üzvlərinin rəyinin namizədlərin qeydiyyata alınmamasında əhəmiyyətli funksiyanı – imzaların düzgünlüyünün yoxlanılması işini nəzərə alaraq, SMDT hesab edir ki, işçi qrupunun üzvləri peşəkar və tərəfsiz şəxslərdən ibarət olmalıdır.

Xatırladaq ki, Seçki Məcəlləsinin 59.2-ci maddəsinə, o cümlədən imza vərəqələrində və digər seçki sənədlərində olan məlumatların düzgünlüyünün yoxlanılması üzrə işçi qrup haqqında əsasnaməyə uyğun olaraq işçi qrupunun tərkibinə Ədliyyə, Maliyyə, Daxili İşlər, Vergilər nazirlikləri və Daşınmaz Əmlakının Dövlət Reyestr Xidmətinin, Dövlət Əmlakının İdarə Edilməsi üzrə komitənin, Dövlət Statistika Komitəsinin mütəxəssisləri sırasından ekspertlər daxil edilə bilər.

SMDT deputatlığa namizədlərin qeydiyyatı üzrə DSK-ların fəaliyyətində müşahidə etdiyi halları əsasən qanuni normaların bilərəkdən pozulması və DSK üzvlərinin səriştəsizliyi kimi müəyyən edib. Bu mərhələdə bəzi DSK-ların namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərin imza vərəqələrinin yoxlanılması prosesində fəaliyyəti kobud qanun pozuntuları ilə yadda qalıb. Məsələn, 6 oktyabr 2010-cu ildə 95 sayılı Tərtər Dairə Seçki Komissiyası namizəd Vüqar Əliyevin qeydiyyatından imtina ilə bağlı qərar qəbul edib. İmtinaya əsas kimi işçi qrupunun yoxladığı və müəyyən etdiyi etibarlı imzaların yetərli olmaması göstərilib. DSK-nın qərar, protokol və işçi qrupunun rəylərində rəqəmlər bir-birindən ciddi şəkildə fərqlənib. Belə ki, polis inspektorunun təqdim etdiyi rəydə vətəndaşların özünə aid olmayan imzaların sayı 237, protokolda 231, qərarada 114 göstərilib. Şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrələri və ünvanları düz olmayan imzalar polis rəyində 22, protokolda 24, cədvəldə isə 14 qeyd edilib. Qərarada göstərilir ki, dairədən kənar olduğu üçün 14 imza, cədvəldə 3 imza etibarsız hesab olunur. Göründüyü kimi, DSK-nın təqdim etdiyi protokol və qərar arasında fərqlər adçıkilən namizədin qeydiyyata alınmaması ilə bağlı ciddi nöqsanların baş verdiyini nümayiş etdirir.

SMDT-nin bu cür pozuntular üzrə qeydə aldığı digər hallar:

- 94 sayılı Bərdə kənd seçki dairəsinin 13 oktyabr 2010-cu ildə keçirilən iclasında Elnur Məcidlinin namizədliyinin qeydiyyata alınmaması barədə qərar qəbul edilib. Dairə seçki komissiyasının qərarında namizədliyinin qeydiyyata alınmaması barədə dəqiq əsaslar göstərilməyib. Qərarada qeyd edilib ki, etibarlı

imzaların sayı namizədin qeydiyyatata alınması üçün yetərli olmayıb və bununla bağlı Seçki Məcəlləsinin müvafiq maddəsinə istinad edilməyib.

- 11 oktyabr 2010-cu ildə 43 sayılı Sumqayıt üçüncü seçki dairəsinin komissiyası namizəd İntiqam Əliyevin qeydiyyatından imtina edilməsi barədə qərar qəbul edib. DSK bu qərarında təqdim edilən etibarlı imzalarının sayının tələb olunan saydan az olmasını göstərmiş. DSK-nın ekspertləri Əliyevin təqdim etdiyi 596 imzadan 413 imza etibarlı, 186 imzanı isə etibarsız sayıblar.
- 11 oktyabr 2010-cu ildə 23 sayılı Nəsimi-Səbail seçki dairəsindən namizəd Razi Nurullayevin qeydiyyatından imtina edilib. Namizəd DSK-ya 700 seçici imzası təqdim edib. Ancaq DSK imzalardan 302-ni etibarsız sayıb və namizədin qeydə alınmaması barədə qərar verib. Qeyd edək ki, 16 oktyabr 2010-cu ildə Mərkəzi Seçki Komissiyasının iclasında namizədin qeydiyyatata alınması barədə qərar qəbul edilib.
- 25 sayılı Nizami ikinci seçki dairəsindən namizəd Məhəmməd Talıblının namizədliyini DSK 13 oktyabr 2010-cu ildə keçirilən iclasında qeydiyyatata almayıb. Qərarda qeydiyyatdan imtina üçün əsas kimi təqdim edilən 551 seçici imzasından 125 imzanın oxşar olması göstərilib.
- 10 oktyabr 2010-cu ildə 79 sayılı İmişli seçki dairəsindən namizədliyini irəli sürmüş İlqar Hüseynlinin namizədliyi qeydə alınmayıb. DSK namizədin təqdim etdiyi imzaların 432-ni etibarlı hesab edib. DSK İlqar Hüseynlinin imza vərəqəsində olan 14 imzanın sahibinin şəxsiyyət vəsiqələrindəki nömrələrinin arxasına əlavə rəqəm yazmaqla saxta olduğunu göstərmək istəyib. Ancaq İlqar Hüseynlinin Respublika Prokurorluğuna və MSK-ya müraciət edərək, təqdim etdiyi imza vərəqlərinin surətlərini saxladığını bildirib. 16 oktyabrda MSK namizədin şikayətini təmin edərək DSK-nın qərarını ləğv edib
- 11 oktyabr 2010-cu ildə 62 sayılı Saatlı seçki dairəsində Ənnağı Hacıbəylinin namizədliyi qeydiyyatata alınmayıb. Namizədin təqdim etdiyi 675 seçici imzasından 340-ı etibarlı hesab edilib. Ancaq namizəd etibarsız hesab edilmiş imzaların sahibləri və digər seçicilərdən əlavə 468 imza alaraq Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim edib.

4) Seçki komissiyalarının davamiyyəti

SMDT-nin respublika üzrə 125 seçki dairəsi ərazisində apardığı müşahidələr göstərir ki, əvvəlki seçkilərlə müqayisədə Dairə və Məntəqə Seçki Komissiyalarının davamiyyətində ciddi irəliləyişlər baş verməyib. Məsələn, oktyabrın 1-dən 5-dək 39 sayılı Kəpəz birinci seçki dairəsinin 6 sayılı və 9 sayılı MnSK-da katib, 9 sayılı MnSK-da isə sədrdən başqa heç kəs məntəqədə olmayıb. Sentyabrın 30-da 87 sayılı Ağsu-İsmayilli seçki dairəsinin 1, 3, 4 sayılı MnSK-larında isə yalnız sədrilər məntəqə binasında olub. Bununla da Seçki Məcəlləsinin 33.1 və 38.1-ci maddələri, Əmək Məcəlləsinin 179.1-ci maddəsinin tələbləri pozulub.

Müşahidələrlə bağlı bəzi məlumatlar:

- Sentyabrın 30-da 68 sayılı Cəlilabad kənd seçki dairəsinin 3, 4, 5, 6 sayılı MnSK-ları bütün gün ərzində bağlı olub.
- Oktyabrın 1-də 75-saylı Lənkəran-Masallı seçki dairəsinin 1, 2, 3, 4-saylı məntəqələri saat 15:00-dan 16:30-dək komissiya üzvlərindən heç kəs yerində olmayıb.
- Oktyabrın 1-də 67 sayılı Cəlilabad seçki dairəsini saat 15:00-dan saat 15:30-dək bağlı olub.
- Sentyabrın 30-da 87 sayılı Ağsu-İsmayilli seçki dairəsinin 1 sayılı MnSK fəaliyyət göstərməyib.
- Oktyabrın 7-də 1 sayılı Şərur-Sədərək seçki dairəsinin 7,11,16 sayılı məntəqələri tarixində bağlı olmuş, həmin tarixdə 5,8,12 sayılı məntəqələrin heç birində məntəqə üzvü olmayıb.
- Oktyabrın 8-də 4 sayılı Naxçıvan şəhər seçki dairəsinin 20 və 22 sayılı məntəqələri bağlı olub.
- Oktyabrın 1-dən 4-ək 112 sayılı Qax seçki dairəsinin 4,7 və 8 sayılı MnSK-larında 2-3 saatlıq ancaq bir nəfər komissiya üzvü növbətçi olub.
- Oktyabrın 4-də 16 sayılı Yasamal ikinci seçki dairəsinin 10 sayılı məntəqəsi saat 11.30-dan 12.00-dək bağlı olub.
- Oktyabrın 1-də 109 sayılı Balakən seçki dairəsinin 16, 25 və 29 sayılı məntəqələri bağlı olub.
- Sentyabrın 30-da 39 sayılı Kəpəz birinci seçki dairəsinin 8 sayılı məntəqəsində saat 10: 40 radələrində məntəqənin yerləşdiyi 30 sayılı məktəbin direktor yəni MnSK-nın sədri Tağıyeva Susanna Əkbər qızından

başqa heç bir komissiya üzvü olmayıb. Həmin dairənin 7 sayılı məntəqəsində 12:25-də 13:00-dək sədr Məmmədov Məmməd İbrahim oğlundan başqa heç kəsin olmadığı müşahidə edilib. Məntəqə seçki komissiyasının digər üzvlərini soruşduqda sədr komissiya tam tərkibdə seçki gününə bir nüçə günə qalmış məntəqədə olacaqlarını söyləyib.

- Oktyabrın 4-də saat 15:00-dan 15:30-dək 31 sayılı Suraxanı ikinci seçki dairəsinin 16, 25 və 28 sayılı məntəqələrində heç bir komissiya üzvləri yerində olmayıb. Saat 16.10-da həmin dairənin 2 sayılı məntəqəsində isə ancaq komissiyanın bir üzvü Elnurə Bədirova yerində olub.

5) Şikayətlərin araşdırılması

Seçki Məcəlləsinin 112-1.4-cü maddəsinə görə MSK-nın tərkibində fəaliyyət göstərən Ekspert Qrupunun üzvləri şikayətləri araşdırarkən əlavə məlumat tələb etmək, əlavə məlumat almaq üçün dövlət orqanlarına müaciət etmək hüququ vardır. Ancaq 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsində, yəni namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində dairə seçki komissiyalarının hərəkətlərindən və hərəkətsizliklərindən olunan şikayətlərin əksəriyyəti obyektiv sürətdə araşdırılmayıb. Qeyd edək ki, MSK-nın rəsmi internet ünvanında verilən məlumata görə, parlament seçkilərinin bu mərhələsində MSK-ya 62 şikayət daxil olub. Bu şikayətlərdən 2-si təmin edilib, 26 şikayət aidiyyəti qaydanın pozulması ilə daxil olduğu üçün aidiyyəti orqanlara göndərilib, 8 şikayətə xitam verilib, 28 şikayətin isə əsassız olması adı ilə təmin edilməyib.

Təmin edilməyən şikayətlər üzrə hərtərəfli şəkildə araşdırılma aparılmayıb. Ekspert Qrupunun üzvləri tərəfindən şikayətlər araşdırılarkən dairə seçki komissiyasının qərarına əsaslanmış yəni əlavə araşdırmalar aparılmayıb. Məsələn, Ekspert Qrupunun üzvü Ramiz İbrahimov tərəfindən “AXCP-Müsavat” blokunun 39 sayılı Kəpəz birinci dairəsindən vahid namizədi Pərviz Həşimlinin işi üzrə rəyindən də göründüyü kimi heç bir əlavə araşdırmalar aparılmayıb. Eyni hallar 122 sayılı Xankəndi seçki dairəsindən deputatlığa namizəd Əliyev Mübariz Əziz oğlunun işi üzrə qərar da olub. Qeyd edək ki, bu iş üzrə rəy Ekspert Qrupunun üzvü Validə Kazımova tərəfindən hazırlanıb.

Namizədlikləri qeydiyyata alınmayanlardan Pərviz Həşimli və Bahar Rüstəmovə isə MSK-nın qərarından Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə şikayət edib. Qeyd edək ki, 15 oktyabr 2010-cu ildə 11 sayılı Qaradağ seçki dairəsinin namizədin vaxtından əvvəl təşviqat aparmasını əsas gətirərək təqdim etdiyi şikayəti üzrə Qaradağ rayon məhkəməsi Bəybala Əbilə xəbərdarlıq edərək 25 AZN cərimə olunması barədə qərar çıxarıb.

Müşahidələrə əsasən bəzi Dairə Seçki Komissiyalarında namizədlərin qeydiyyatından imtina ilə bağlı qərarlar namizədlərə gec verilib. Bununla yanaşı namizədlərə təqdim olunan bəzi qərarlarda həmin qərarların qəbul edildiyi tarixdən əvvəlki tarixlər qeyd edilib. Nəticədə isə yuxarı instansiyaya şikayət etmək üçün müddət başa çatıb. Xatırladaq ki, Seçki Məcəlləsinə əsasən seçki hüquqlarının pozulması ilə bağlı şikayətlərin verilməsi müddəti 3 gündür.

VI. SEÇKİ TƏŞVİQATI MƏRHƏLƏSİNƏ HAZIRLIQ

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsində siyasi partiya və bloklardan xeyli sayda namizədin qeydiyyata alınmaması nəticəsində YAP istisna olmaqla digər siyasi partiya və seçki blokları təşviqat dövründə pulsuz efir vaxtına malik olmaq hüququ əldə etməyiblər. Xatırladaq ki, Seçki Məcəlləsinin 80.1-ci maddəsinə əsasən birmandatlı seçki dairələrinin 60-dan çoxunda namizədi qeydə alınmış siyasi partiyalar və siyasi partiyalar blokları pulsuz efir vaxtı əldə edə bilirlər (ölkədə 125 seçki dairəsi mövcuddur). Bununla da seçkiqabağı təşviqat prosesinin qarşıduran siyasi tərəflərin açıq, ədalətli və bərabər rəqabət şəraitində keçirilmək imkanları azalıb.

15 oktyabr 2010-cu ildə MSK qeydiyyatdan keçmiş namizədlərə İctimai Televiziyada 4 dəqiqəlik pulsuz efir vaxtının verilməsi barədə qərar qəbul edib. SMDT təəssüflə qeyd edir ki, bu qərar qanunla tənzimlənməyib və mövcud qanunlarda bu hal nəzərdə tutulmur. Əksinə Seçki Məcəlləsinin 80.1-ci maddəsi müəyyən edir ki, birmandatlı seçki dairələrinin ancaq 60-dan çoxunda namizədi qeydə alınmış siyasi partiyalar və siyasi partiyalar blokları pulsuz efir vaxtı etmək hüququna malikdir.

Əksinə televiziyalarda pullu efir vaxtının qiyməti reklam qiymətinin maksimum həddi qədər göstərib. Məsələn, İctimai Televiziyada həftənin I, II, III günləri müxtəlif saatlarında təşviqatın vaxtı 1 saniyə üçün 13 AZN-dən başlayaraq 29 AZN-dək dəyişir, həftənin II, IV, VI günləri 4 AZN-dən başlayaraq 14 AZN-dək dəyişir. Regional televiziya olan “Kəpəz” TV-də isə səhər saat 8.00-dən 23.00-dək müxtəlif vaxtlarda təşviqatın vaxtı 1 dəqiqə üçün 200 AZN-dən 500 AZN-dək dəyişir.

MSK seçkiqabağı təşviqat dövründə namizədlərin seçicilərlə görüşməsi və toplantılar keçirməsi üçün yerlərin siyahısı müəyyən edilmişdir. Müəyyən edilmiş 4930 yerdən 2676 yer açıq, 2254 yer isə qapalı yerlərdir. MSK-nın siyahısında yerlərin tutumu barədə də məlumat göstərib. Qeyd edək ki, nə Seçki Məcəlləsində, nə də ki, MSK-nın heç bir təlimatında bu barədə göstəriş yoxdur.

VII. NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR

SMDT 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Parlament seçkilərinin ilk mərhələsini ümumiləşdirərək, aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- Ölkədə parlament seçkiləri qabağı siyasi mühit, habelə söz və mətbuat azadlığı, sərbəst toplaşmaq azadlığı, siyasi fəaliyyət imkanları ilə bağlı problemlər azad və demokratik qaydada seçkilərin keçirilməsi üçün normal şəraiti təmin etməyib.
- Seçki Məcəlləsinə son 2 ildə edilmiş əlavə və dəyişikliklər ölkədə seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsinə imkanlar yaratmayıb. Əksinə namizədlərin qeydiyyatı üçün alternativ variant kimi nəzərdə tutulan qeydiyyat depozitinin (seçki girovu) 2 iyun 2008-ci ildə Seçki Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər nəticəsində ləğvi 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində Dairə Seçki Komissiyalarının namizədlərin qeydiyyatından imtinası ilə bağlı qanunsuz qərarlar verməsinə rəvac verdi.
- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri üzrə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsi yerli icra hakimiyyətlərinin namizəd olmaq istəyən şəxslərə təzyiqləri, Dairə Seçki Komissiyalarının fəaliyyətində aşkarlıq, bərabərlik və qanunilik prinsiplərinin pozulması, habelə kənar müdaxilələr nəticəsində bir çox seçki dairələrində alternativsizlik mühitinin süni olaraq yaradılması ilə müşayiət olunub.
- Mərkəzi Seçki Komissiyası öz fəaliyyətini texniki cəhətdən qanunauyğun qaydada və müddətdə həyata keçirib. Ancaq namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində Dairə Seçki Komissiyalarının fəaliyyətindəki pozuntularla bağlı əksər şikayətlərə MSK-nın münasibəti əsaslandırılmış və obyektiv qaydada olmayıb.
- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri üzrə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı dövründə baş vermiş qanun pozuntuları bu prosesin qanuniliyini şübhə altına alıb, bununla da parlament seçkilərinin hazırkı mərhələsi azad, ədalətli və demokratik hesab edilə bilməz.

SMDT 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Parlament seçkilərinin ilk mərhələsinin nəticələrinə əsasən aşağıdakıların həyata keçirilməsini təklif edir:

- Parlament seçkiləri ərəfəsində namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı zamanı qeydə alınmış qanun pozuntularının araşdırılması yönündə müvafiq tədbirlər həyata keçirilməli, ədalətli və əsaslandırılmış araşdırmalar aparılmalıdır;
- Seçki hüququnu pozan bütün şəxslər, xüsusən də yerli icra strukturlarının nümayəndələri məsuliyyətə cəlb edilməli və cəzalandırılmalıdır;
- Parlament seçkilərinin növbəti mərhələlərində - seçkiqabağı təbliğat və seçki günü seçki iştirakçılarına sərbəst və azad seçki mühiti yaradılmalı, sərbəst toplaşmaq, söz və mətbuat azadlığının təmin olunmalı,

habelə seçki prosesinə kənar müdaxilələr baş verməməli və seçkiqabağı ictimai müzakirələr üçün şərait yaradılmalıdır;

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzinin İdarə Heyəti
18 oktyabr, 2010-cu il

7 Noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Parlament seçkilərinin birinci mərhələsində alternativ seçim imkanlarının süni olaraq məhdudlaşdırıldığı bəzi seçki dairələrinin

SİYAHISI

S/S	Dairələrin adı	Namizədliklərini irəli sürənlərin sayı	Namizədləri qeydə alınanların sayı
1	23 sayılı Nəsimi-Səbayel SD	7 namizəd	3 namizəd
2	24 sayılı Nizami birinci SD	12 nəfər	4 nəfər
3	29 sayılı Səbail SD	14 nəfər	8 nəfər
4	36 sayılı SD	10 nəfər	6 nəfər
5	38 sayılı Nizami ikinci SD	12 nəfər	6 nəfər
6	39 sayılı Kəpəz birinci SD	8 nəfər	5 nəfər
7	43 sayılı Sumqayıt üçüncü SD	13 nəfər	7 nəfər
8	47 sayılı Mingəçevir SD	8 nəfər	4 nəfər
9	48 sayılı Yevlax SD	5 nəfər	4 nəfər
10	50 sayılı Qobustan-Xızı-Sumqayıt SD	6 nəfər	4 nəfər
11	54 sayılı Şabran-Siyəzən SD	8 nəfər	4 nəfər
12	62 sayılı Saatlı SD	7 nəfər	5 nəfər
13	66 sayılı Biləsuvar SD	8 nəfər	4 nəfər
14	67 sayılı Cəlilabad şəhər SD	7 nəfər	4 nəfər
15	71 sayılı Masallı kənd SD	12 nəfər	9 nəfər
16	72 sayılı Yardımlı-Masallı SD	10 nəfər	4 nəfər
17	73 sayılı Lənkəran şəhər SD	9 nəfər	4 nəfər
18	78 sayılı Lerik	6 nəfər	4 nəfər
19	79 sayılı İmişli SD	15 nəfər	4 nəfər
20	84 sayılı Füzuli SD	10 nəfər	4 nəfər
21	92 sayılı Zərdab-Ucar SD	10 nəfər	5 nəfər
22	94 sayılı Bərdə kənd SD	8 nəfər	4 nəfər
23	95 sayılı Tərtər SD	10 nəfər	4 nəfər
24	100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən SD	6 nəfər	4 nəfər
25	122 Xankəndi SD	14 nəfər	4 nəfər

DSK-ların nömrəsi	Qanun pozuntularının təsnifatı				
	Aşkarlıq prinsipinin pozulması	Təzyiqlər	İnzibati resurslardan istifadə	Seçici siyahılarında qüsurlar	İmza vərəqələrinin yoxlanılmasında çatışmazlıqlar
11 sayılı DSK	X		X	X	X
13 sayılı DSK	X	X	X		
14 sayılı DSK	X	X			
16 sayılı DSK				X	
18 sayılı DSK				X	X
19 sayılı DSK				X	
22 sayılı DSK				X	
23 sayılı DSK	X				X
24 sayılı DSK	X		X		
26 sayılı DSK	X			X	
27 sayılı DSK	X			X	
30 sayılı DSK				X	X
31 sayılı DSK			X	X	
33 sayılı DSK	X			X	
34 sayılı DSK	X			X	
35 sayılı DSK	X				
36 sayılı DSK	X				
37 sayılı DSK			X	X	
38 sayılı DSK			X	X	X
39 sayılı DSK			X	X	X
40 sayılı DSK			X		X
43 sayılı DSK	X			X	X
46 sayılı DSK	X				
47 sayılı DSK				X	
48 sayılı DSK				X	
56 sayılı DSK			X	X	
57 sayılı DSK	X			X	
60 sayılı DSK				X	
61 sayılı DSK				X	
62 sayılı DSK	X		X	X	X
63 sayılı DSK	X		X	X	
64 sayılı DSK	X			X	X
65 sayılı DSK	X	X		X	
66 sayılı DSK				X	
67 sayılı DSK		X		X	
69 sayılı DSK	X	X		X	
77 sayılı DSK	X			X	
78 sayılı DSK	X			X	X
79 sayılı DSK	X	X	X	X	X
80 sayılı DSK	X		X	X	X
81 sayılı DSK	X			X	X
85 sayılı DSK			X	X	
87 sayılı DSK	X		X	X	
94 sayılı DSK	X	X		X	X
98 sayılı DSK	X		X		
99 sayılı DSK			X	X	
100 sayılı DSK			X	X	

101 sayılı DSK			X	X	
103 sayılı DSK				X	
109 sayılı DSK	X				
110 sayılı DSK	X	X		X	
111 sayılı DSK	X			X	
112 sayılı DSK	X			X	
113 sayılı DSK	X	X		X	X
114 sayılı DSK	X			X	
115 sayılı DSK	X			X	X
116 sayılı DSK	X			X	
117 sayılı DSK	X	X		X	